

BIA

ความรัก **ผู้อื่น**

www.dhamma4u.com

ธรรมะใกล้มือ ลำดับที่ ๒ ปี ๒๕๕๔

ธรรมะเล่มน้อย

เป็นหนังสือธรรมะขนาดพกพา รายเดือน ๑๒ เล่ม ๑๒ เดือน เพื่อเจริญสติและแสวงหาปัญญาเบื้องต้น สำหรับคนไม่มีเวลาดึกษาเนื้อหาโดยละเอียดสามารถมีส่วนร่วมได้โดย.

๑. ผู้ที่อ่านแล้วคิดว่าดีมีประโยชน์ โปรดส่งมอบให้แก่อื่นต่อ เปรียบตั้งให้ท่าน.

๒. สนับสนุนการจัดพิมพ์หนังสือธรรมะเล่มน้อยตามกำลัง.

๓. เลือกรับจัดพิมพ์หนังสือธรรมะเล่มน้อย เพื่อเผยแผ่ในวาระต่าง ๆ เช่น งานวันขึ้นปีใหม่ งานวันเกิด งานสมรส งานเฉลิมฉลอง งานบุญ งานศพ ฯลฯ โดยสามารถเลือกเอาเฉพาะส่วนที่เป็นธรรมบรรยาย และพิมพ์บางส่วนเพิ่มเติมได้.

ร่วมเป็นเจ้าของภาพพิมพ์ธรรมะเล่มน้อยได้ที่
หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ
โทร ๐-๒๕๓๖-๒๕๐๐

รายชื่อหนังสือธรรมะเล่มน้อย

๑๒ เล่ม เมื่อปี ๒๕๕๒ ประกอบด้วย

๑. ปีใหม่ ต้องดีกว่าปีเก่า ๒. น้ำพริกถ้วยเดียว แก้ปัญหาได้ทั้งหมด ๓. กรรมในพระศาสนา ๔. นิพพานสำหรับทุกคน ๕. มาเป็นพุทธศาสนิกชนเถิด ๖. กาลามสูตรช่วยด้วย ! ๗. ศึกษาวิจารณ์ ๘. โลกอาจรอดได้เพราะกตัญญูคนเวท ๙. ตับไม่เหลือ ๑๐. เสียงแห่งความไม่มีทุกข์ ๑๑. เสียงแห่งความสงบ ๑๒. อาหารใจ.

๑๒ เล่ม สำหรับปี ๒๕๕๓ ประกอบด้วย

๑. ความสุขปีใหม่...ก็สั่งให้ดีกว่าปีเก่า ๒. เป้าหมายชีวิตและสังคม ๓. อุดมคติของโพธิสัตว์ ๔. ยอดแห่งความสุข ๕. การเป็นพุทธบริษัทที่ถูกต้อง ๖. วิปัสสนาระบบลัดสั้นสำหรับประชาชนทั่วไป ๗. ทำบุญ ๓ แบบ ๘. แม่คือผู้สร้างโลก ๙. บุตรที่ประเสริฐที่สุด ๑๐. ดำรงจิตไว้ได้อย่างถูกต้อง ๑๑. ทุกอย่างเป็นเช่นนั้นเอง ๑๒. ดอกสร้อยแสดธรรม ๒๔ ฉากของชีวิต.

๑๒ เล่ม สำหรับปี ๒๕๕๔ ตามลำดับเดือนประกอบด้วย

๑. ชีวิตใหม่เมื่อปีใหม่ ๒. ความรักผู้อื่น ๓. โลกบ้าหรือธรรมะบ้า ๔. การชนะโลก ๕. อริยมรรคมีองค์แปด ๖. การศึกษาและการรับปริญญาในพระพุทธศาสนา ๗. วิธีทำสมาธิเบื้องต้น ๘. สิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงเคารพ ๙. อิศรภาพหรือเสรีภาพในทางธรรม ๑๐. การเมืองเรื่องศีลธรรม ๑๑. ปัญญาดีกว่าศาสตราวุธ ๑๒. ผู้ทรงเปิดให้สัตว์โลกเห็นทั่วกันหมด.

BDDHADĀSA INDAPĀṢŪ ARCHIVES

หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปญฺญ

ความรักผู้อื่น

พุทธทาสภิกขุ

www.dhamma4u.com

บรรยายประจำวันเสาร์แห่งภาควิชาเป็นครั้งที่ ๕
วันที่ ๑๒ เดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๒.

ความรักผู้อื่น

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาค
 วิสาขบูชา เป็นครั้งที่ ๕ ในวันนี้ อาตมา
 ก็จะได้กล่าวโดยหัวข้อใหญ่ คือหัวข้อที่ว่า
สิ่งสำคัญที่พากันมองข้ามต่อไปตามเดิม
 สำหรับสิ่งสำคัญที่พากันมองข้ามที่จะนำมา
 กล่าวในวันนี้นั้น ได้แก่สิ่งที่เรียกว่า **ความรัก
 ผู้อื่น** หมายความว่าอาตมาก็ต้องพูดว่า **ท่าน
 ทั้งหลายพากันมองข้ามสิ่งที่เรียกว่าความ
 รักผู้อื่น** ระหว่างนี้ก็พูดกันแต่เรื่องความรักผู้
 อื่น เพราะว่าป็นหัวใจของศาสนาทุกศาสนา
 จึงอยากจะทำให้ นำเอา มาศึกษาพิจารณา

ใคร่ครวญโดยละเอียด และบรรยายไว้ในทุก
ชุดของการบรรยาย การบรรยายชุดนี้คือชุด
ที่เรียกว่า สิ่งสำคัญที่พากันมองข้าม จะรวม
เอาเรื่อง ความรักผู้อื่น เข้าไว้ในชุดนี้ด้วย ขอ
ได้ทำความเข้าใจกันให้ถึงที่สุดเสียสักที.

เรามองข้ามสิ่งสำคัญกันมาหลาย
เรื่องแล้ว. นับตั้งแต่มองข้ามข้อที่ว่า โลก
มนุษย์กำลังจะหมดความเป็นมนุษย์นี้เราก็ก
มองข้าม โลกพระศรีอารยอยู่แค่ปลายจมูกนี้
เราก็กมองข้าม การทำภาวนาเป็นสิ่งที่มีความ
สูงสุด เราก็กมองข้าม ชีวิตพื้นฐานคือจิต
ประภัสสร ไม่มีทุกข์เลยนี้ เราก็กมองข้าม เรา
ได้พูดเรื่องสิ่งสำคัญที่พากันมองข้ามมา ๔ เรื่อง
แล้ววันนี้เป็นเรื่องที่ ๕ คือความรักผู้อื่น ขอ

ให้สังเกตดูให้ดีก็จะพบว่า เป็นสิ่งที่เรามองข้ามอย่างยิ่ง การมองข้ามสิ่งที่มีประโยชน์เสีย เราก็ไม่ได้รับประโยชน์ เมื่อเรามองข้ามสิ่งที่สำคัญ เราก็จะประสบความสูญเสียอย่างยิ่ง ก็ขอให้สนใจกันดี ๆ ความรักผู้อื่น เราได้มองข้ามกันในลักษณะอย่างไรบ้าง อาตมาก็จะได้ชี้ให้เห็นไปที่ละข้อ.

ข้อแรก เรามองข้ามความรักผู้อื่น นั้นแหละ เป็นความรอดหลุดพ้นหรือสันติสุขของเรา ทั้งของสังคมและทั้งของบุคคลแต่ละคน ๆ ความรักผู้อื่นนี้คงจะไม่ต้องอธิบายอะไรมาก หมายความว่า มีเมตตา มีกรุณาอย่างที่เราพูดกันอยู่มานานแล้ว ว่ามีเมตตา กรุณา รักใคร่เอ็นดู เกื้อกูล สัตว์ทั้งหลายเหล่าอื่นอยู่

เป็นประจำ นี่เรียกว่ารักผู้อื่น แต่ไม่ได้หมายถึงผู้อื่นชนิดที่ลอกให้เข้าใจผิด ก็ต้องเป็นผู้อื่นจริง ๆ รักลูก รักเมีย รักผัวรักเพื่อนกิน เหล้า รักเพื่อนเล่น เพื่อนการงาน อย่างนี้ยังไม่ใช่รักผู้อื่น อย่างนี้มันยังเป็นรักตัวเองที่ออกไปมีอยู่ภายนอก เรียกว่าเป็นส่วนหนึ่งของตัวเอง รักผู้อื่นต้องไกลออกไปกว่านั้น คือเป็นผู้อื่นจริง ๆ.

ถ้าเรารักผู้อื่น โลกนี้ทั้งโลกมันก็เป็นโลกเดียวกันสำหรับทุกคน คือ เป็นโลกที่มีแต่ความรัก ความเมตตาของคนทุกคน ทำให้เหมือนกับว่าทุกคนมันเป็นคนคนเดียวกันทุก ๆ ศาสนาต้องการจะหลอมคนทุก ๆ คน ให้เป็นคนคนเดียวกัน ด้วยคุณธรรมข้อนี้

เพราะถ้ามันมีความรักกันจริง มันก็กลายเป็นคนคนเดียวกันจริงคือมันเบียดเบียนกันไม่ได้ ถ้าเรารักผู้อื่น เราก็ฆ่าเขาไม่ได้ รักขโมยของเขาไม่ได้ ประพฤติผิดในของรักของเขาไม่ได้ โทกเขาไม่ได้ จะหาความสุขสนุกสนานของเมาแล้วก็กระทบกระทั่งผู้อื่นโดยไม่เจตนาอย่างนี้ก็ทำไม่ได้.

เมื่อรักผู้อื่นแล้วก็ไม่เอาเปรียบใคร

ไม่ทำให้ใครลำบากยุ่งยากแม้แต่นิดเดียว คำกล่าวในพระคัมภีร์มีว่า **มองดูกันด้วยสายตาแห่งความรัก** ทุกคนเข้ากันได้สนิทเหมือนกับน้ำและนม เหมือนกับน้ำและนํ้านมเข้ากันได้สนิทอย่างนั้น ถ้าไม่รักผู้อื่นแล้วมันเข้ากันไม่ได้เหมือนน้ำกับน้ำมัน มันเข้ากันไม่ได้ เมื่อรัก

ผู้อื่นแล้วก็ไม่มีการเบียดเบียน สังคมก็เป็นสุข
ไปหมด เหมือนกับว่ามีแต่คนคนเดียวเท่านั้น
แล้วบุคคลแต่ละคน ๆ ก็ได้รับประโยชน์
สูงสุดเพราะว่าในการรักผู้อื่นนี้มันทำลาย
ความเห็นแก่ตัว **ศัตรูของมนุษย์นี้ไม่มีอะไร**
จะร้ายกาจยิ่งไปกว่าการเห็นแก่ตัว ความ
เบียดเบียนทุกรูปแบบ ความกระทบกระทั่ง
ความขัดแย้งในทุกรูปแบบ มันมาจากความ
เห็นแก่ตัวทั้งนั้น.

นี่เราประสงค์อย่างยิ่งที่จะทำลาย
ความเห็นแก่ตัว แต่ว่าความเห็นแก่ตัวนี้มัน
เหนียวแน่น ยากที่จะทำลายได้ จะต้องมี
อะไรที่มันพอ ๆ กัน มีฤทธิ์เดชพอ ๆ กันจึง
จะทำลายมันได้ **ความรักผู้อื่นเท่านั้นแหละ**

ที่จะทำลายความเห็นแก่ตัวได้ เหมือนพระ
กับมารที่มันเป็นข้าศึกอยู่ในตัว ความเห็นแก่
ตัวเป็นฝ่ายกิเลส **ความรักผู้อื่นเป็นฝ่ายโพธิ
หรือปัญญา** ความจริงมันมีอยู่อย่างที่ว่านี้
คือความรักผู้อื่นนั้นเป็นทางรอดสุขสบายของ
มนุษย์ แล้วเราก็มองข้ามไปเสีย ไม่เห็นว่า
เป็นสิ่งสำคัญที่สุดสำหรับมนุษย์ และเราก็ไม่
ค่อยเอาใส่ใจ ไม่ค่อยพูดจากรันถึงเรื่องความ
รักผู้อื่น ไม่อบรมลูกหลานให้สนใจในการที่
จะมีความรักผู้อื่น.

นี่เราจึงติดคุกอันเหนียวของความ
เห็นแก่ตัวอยู่ตลอดเวลา ถูกทนทรมานอยู่ใน
คุกตารางของความเห็นแก่ตัวอยู่ตลอดเวลา
เราก็กังมอมข้อมอยู่นั่นเอง ตรวนที่พ้นขาอยู่

เราก็มองไม่เห็น ชื่อที่แขวนคออยู่เราก็มองไม่เห็น อะไร ๆ เราก็มองไม่เห็น ไม่เห็นคุณตารางที่กักขังจิตวิญญาณของเราอยู่ มันไม่เห็นทางออกคือความรักผู้อื่น ดังนั้นอาตมาจึงพูดว่า ความรักผู้อื่นนั้นเป็นสิ่งที่เรามองข้ามในลักษณะอย่างนี้ คือเป็นของประเสริฐ เป็นหนทางหลุดรอดของเรา เราก็มองข้ามเสีย.

ที่นี้ข้อที่สอง เรามองข้ามจนถึงกับทำให้เราโง่ ขออภัยที่พูดอย่างนี้ เรามองข้ามมากจนถึงกับทำให้เราโง่ ข้อนี้ก็คือ เราอยากจะให้ผู้อื่นรักเรา แต่เราก็ไม่รักใคร นี่มันโง่เท่าไรคิดดู เราอยากให้ทุกคนรักเรา แต่เราก็ไม่รักใคร คือไม่รักผู้อื่น มันมองข้ามอยู่ถึง

สองชั้น คือไม่รู้ว่สิ่งนี้เป็นประโยชน์ ไม่รู้ว่ความรักผู้อื่นนั้นเป็นประโยชน์.

และที่นี้มันมองข้ามในข้อที่ว่เราก็อยากให้ทุกคนรักเรา แต่เราก็ไม่รักใคร นี่ก็เป็นเรื่องทีโง่เขลาหรือมองข้าม ถ้าเราจะให้ทุกคนรักเรา เราก็ต้องรักผู้อื่น นี่มันมีความจริงอยู่ทีนี้และเดี๋ยวนี เพราะเราได้มองข้ามไปเสีย ว่ตัวเราทำผิด ตัวเราโง่เขลา ตัวเราฝันเพื่อไปแต่ทีจะได้รับความรักจากผู้อื่น แล้วเราก็ไม่รักผู้อื่น คือไม่รักใคร เราเคยชินกับทีไม่ได้รับรักใคร ไม่ได้ทำอะไรให้แก่ใคร จนเห็นว่เป็นของธรรมดา เราเห็นว่การทีเราเฉยได้ไม่รักใครไม่ได้ช่วยเหลือใครนั้นแหละเป็นของธรรมดา ไม่เห็นเป็นของเสียหาย นี้

เรียกว่ามองข้ามด้วยเหมือนกัน.

ข้อที่สาม ต่อไปอีกที่เรามองข้าม ว่า
 สิ่งเลวร้ายทั้งหลายในโลกนี้ มันเกิดมาจากการที่ไม่มีความรักผู้อื่น ลองพิจารณาดูทุกอย่างว่าวิกฤตการณ์ใดบ้าง เช่นว่าโลกนี้มีสงครามระหว่างสองฝ่าย ซึ่งทุกคนก็รู้กันอยู่แล้วอย่าต้องออกชื่อเลย เรียกรวม ๆ ว่าฝ่ายคอมมิวนิสต์กับประชาธิปไตย มันเกิดขึ้นในโลกได้อย่างไร ก็มันมีจุดอยู่ที่ความไม่รู้จักรักผู้อื่น ถ้าถือธรรมะ ถือศาสนากันอยู่เป็นปกติคือรักผู้อื่นแล้ว เหตุการณ์อันร้ายกาจอย่างนี้มันเกิดขึ้นไม่ได้ เราจะมองฝ่ายคอมมิวนิสต์ก่อน ถ้ามองให้ดีจะพบว่าในโลกนี้มันมีอยู่ยุคหนึ่งสมัยหนึ่ง ณ ที่แห่งหนึ่งซึ่งคนไม่รัก

กันเลย ระบุเอาที่เกิดของคอมมิวนิสต์ เกิด
ที่ไหน เมื่อเวลาไหน ยุคไหน ที่นั่น ยุคนั้น
ไม่มีใครรักใคร จึงเกิดคนเอาเปรียบแก่กัน
และกัน ที่นี้ฝ่ายหนึ่งมันมีสติปัญญากล้าแข็ง
มีความสามารถมาก มันเอาเปรียบได้เรื่อย
ไป ฝ่ายหนึ่งมันสู้ไม่ได้ มันโง่เขลา มันก็พ่าย
แพ้ มันก็เกิดเป็นฝ่ายมั่งมีเกินประมาณกับ
ฝ่ายที่ยากจนเกินประมาณ ถึงอย่างนั้นฝ่ายที่
มั่งมีเกินประมาณมันก็ยังเอาเปรียบเรื่อย ๆ
จนฝ่ายยากจนมันทนไม่ได้ มันจึงรวมหัวกัน
ขึ้นต่อต้าน เรียกว่าลัทธิคอมมิวนิสต์หรือลัทธิ
สังคมนิยมหรืออะไรก็สุดแท้ มันมีความหมาย
อยู่ตรงที่ว่า ฝ่ายที่ยากจนมันลุกขึ้นต่อต้าน
ด้วยความอาฆาตโกรธแค้นไม่มีวันสิ้นสุด หา

วิธีอุบายต่าง ๆ ทางสติปัญญา ทางวัตถุ ทาง
ธรรมมาเพื่อล้างผลาญกัน.

สรุปความว่าลัทธิคอมมิวนิสต์เพื่อ
ทำลายนายทุน เกิดขึ้นมาในโลกได้ก็เพราะว่า
ตรงนั้นเวลานั้นมันขาดความรักผู้อื่น ถ้าความ
รักผู้อื่นยังมีอยู่ทั่วไปมันเกิดไม่ได้ มันไม่มีช่อง
ที่จะให้เกิดขึ้นมาได้ ที่นี้เมื่อเกิดขึ้นมาแล้ว
มันก็ไม่ต่อต้านหรือไม่แก้ไขกันด้วยความรักผู้
อื่น มันเอาความอาฆาตมาดร้ายมาเป็นเครื่อง
แก้ไข มันก็ยิ่งลุกลามใหญ่ ฝ่ายนายทุนก็อยาก
จะทำลายชนกรรมมาชีพ ชนกรรมมาชีพก็อยาก
จะทำลายนายทุน ไม่มีความรักซึ่งกันและกัน
ถ้าความรักเกิดขึ้น คนทั้งสองพวกนี้เกิดรักกัน
ขึ้นเสียมันก็หมดปัญหา ลัทธิคอมมิวนิสต์ก็

สลายไปเป็นอากาศธาตุไม่เหลืออยู่ เพราะว่า
คนรักกัน คนมั่งมีรักคนจน คนจนรักคนมั่งมี
มันก็หมดปัญหา พวกนายทุนจะคิดว่า ถ้า
ไม่มีชนกรรมมาชีพ เราก็ไม่มีแรงงานใช้เราก็อยู่
ไม่ได้ ชนกรรมมาชีพก็คิดว่าถ้าไม่มีนายทุนเรา
ก็ไม่มีการทำงานเราก็อยู่ไม่ได้ ดังนั้นเราควรจะ
รักกัน พอมีความรักกันปัญหามันก็หมดไป.

เราควรจะมองเห็นว่าวิกฤตการณ์
อันใหญ่หลวงทั่วโลก คือการทำลายล้างกัน
ระหว่าง ๒ ลัทธินี้ มันมีมูลมาจากความไม่
รักผู้อื่น เมื่อมาถึงขั้นนี้แล้ว ไม่มีอะไรที่จะ
แก้ไขได้นอกจากความรักผู้อื่น ถ้าสร้างความ
รักผู้อื่นขึ้นมาสำเร็จ ในโลกนี้คอมมิวนิสต์ก็
หมดไปในพริบตาเดียว เรียกว่าความรักผู้อื่น

นี่เป็นยาพิษสำหรับทำลายล้างคอมมิวนิสต์ให้หมดไป.

การรักผู้อื่นนั้นเป็นหัวใจของศาสนา ช่วยจำกันไว้ทุกคนว่า รักผู้อื่นเป็นหัวใจของทุก ๆ ศาสนา คอมมิวนิสต์เชื่อว่าศาสนาเป็นยาเสพติด ทำให้คนโง่เขลาจนมลาย ที่เราบอกว่าศาสนาเป็นยาพิษสำหรับกำจัดคอมมิวนิสต์นั่นเอง อันไหนมันจริงกว่าก็ลองคิดดู ศาสนาเป็นยาเสพติดนั้นมันพูดพาลเอาศาสนาไม่จริง ศาสนาเปลี่ยนแปลงศาสนาเกี ๆ ศาสนาบิดผันแล้ว ไม่ใช่ศาสนาแท้จริงที่มันจะเป็นยาเสพติด เอาศาสนาหลักที่มันวิปริต ไม่มีความเป็นศาสนาเหลืออยู่แล้ว มีแต่ความมมมมมก็จริงถ้าอย่างนั้นว่าเป็นยา

เสพติด แต่ถ้าเอาศาสนาแท้จริงกันเข้ามา
แล้ว ศาสนาคือยาพิษที่จะกำจัดคอมมิวนิสต์
ให้สิ้นซาก คือความรักผู้อื่นเกิดขึ้นแล้ว
คอมมิวนิสต์ไม่มีเนื้อที่จะอาศัยอยู่ในโลกนี้.

เราไม่มองดูกันในข้อนี้ว่า วิกฤตการณ์
สิ่งเลวร้ายทั้งหลายเกิดมาจากมูลเหตุคือ
ความไม่รักผู้อื่น ในวงแคบ ๆ ประชาธิปไตย
กับโลกเสรี โลกเสรีกับคอมมิวนิสต์นี้ก็เหมือน
กันอีก มันรักกันไม่ได้ มันก็ต่อสู้ไปไม่มีที่สิ้นสุด
มาอยู่ในประเทศเล็ก ๆ เพียงประเทศเดียวซึ่ง
ก็สร้างความทุกข์ยากลำบากโกลาหลวุ่นวาย
ให้ประเทศนั้นไม่รู้จักหมดสิ้น จนกระทั่งว่า
ในรัฐสภาของประเทศ ประเทศหนึ่ง มันก็
มีบางพวกเป็นประชาธิปไตย บางพวกเป็น

คอมมิวนิสต์ แต่แล้วทั้งสองฝ่ายไม่มีความรัก
ผู้อื่น.

ประชาธิปไตยที่มีอยู่ทุกวันนี้มันก็ไม่
ไม่มีความรักผู้อื่น คอมมิวนิสต์มันก็ไม่รักผู้
อื่น ผู้ไม่รักผู้อื่นสองคนมาพบกันเข้ามันก็ได้
ประหัตประหารกันอย่างนี้ ฉะนั้นดูให้ดี ใน
รัฐสภาที่ว่าจะจะเป็นเครื่องนำการปกครองบ้าน
เมืองนี้ มันไม่มีความรักผู้อื่น ในรัฐสภามีแต่
การแบ่งพรรคแบ่งพวก มุ่งมาด อาฆาตสุด
เหวี่ยงที่ทำลายพรรคตรงกันข้ามหมดไปแล้ว
ตัวจะขึ้นเมือง อย่างนี้แล้วความรักผู้อื่นจะมี
ในรัฐสภาได้อย่างไร ไปดูเอาเถอะรัฐสภาไหน
ในโลกนี้มันก็มีแต่อย่างนี้ ดั่งนั้นประเทศนั้น ๆ
จึงไม่มีสันติสุข ไม่มีสันติภาพ เพราะมันมีแต่

มูลเหตุแห่งวิกฤตการณ์ คือความไม่รักผู้อื่น ความมุงมาด อาฆาตต่อผู้อื่นนั่นเอง.

ที่นี้ภายในหมู่บ้านในเมือง ในหมู่บ้าน แคน ๆ เข้ามา หมู่บ้านไหนไม่มีความรักผู้อื่น แล้วมันก็มีแต่ศัตรูซึ่งกันและกัน มันทำให้นอนตาไม่ค่อยจะหลับ เดียวนี้ในเมืองที่เจริญ เมืองหลวง เมืองที่ว่าเจริญนั้น ยิ่งเต็มไปด้วย อาชญากรรม คือผู้ไม่รักผู้อื่น สิ่งเลวร้ายเล็ก ๆ น้อย ๆ ไม่ถึงกับเป็นอาชญากรรม มันก็มาจาก ความไม่รักผู้อื่น อาตมาอ่านหนังสือพิมพ์พบ บ่อยครั้งเหลือเกินปัญหาเรื่องแม่ค้าวางหาบบนทางเท้า ตำรวจต้องไล่จับ เทศบาลต้องมีภาระมาก มันไม่ควรจะมี มันก็มีกันมาก เพราะความไม่รักผู้อื่น วางของให้ผู้อื่นเกะกะ

ให้ผู้อื่นลำบากก็ทำได้ นี่เป็นเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ
 แท้ ๆ มันก็มีมูลมาจากความไม่รักผู้อื่น ถ้า
 ความรักผู้อื่นเข้ามาสิ่งเหล่านี้ก็หมดไป.

เรามองข้ามเรื่องความรักผู้อื่นและ
 ความไม่รักผู้อื่น เรามองข้ามว่าความรักผู้
 อื่นนี้มันเป็นสิ่งที่แก้ไขวิกฤตการณ์ทั้งปวงได้
 แล้วก็ไม่เคยนึกจะใช้แก้ไข เราจะไปเอาเรื่อง
 เศรษฐกิจ เรื่องการเมือง เรื่องกฎหมาย เรื่อง
 การทหาร เรื่องอะไรต่าง ๆ มาแก้ไข มันไม่รู้
 จักสิ้นสุดสักที เพราะมันมีแต่ความไม่ยอม
 ความไม่รักผู้อื่น มันก็ไม่ยอม ถ้ามันมีศีล
 ธรรมทำให้คนรักซึ่งกันและกันแล้ว สิ่งเหล่านี้
 นี้ก็หายไปเอง.

ที่นี้พูดถึงศีลธรรมที่มีรากฐานอยู่ที่

ความรักผู้อื่น อย่างที่ได้พูดแล้วว่า ความรักผู้อื่นคือความไม่เห็นแก่ตัว ความไม่เห็นแก่ตัวก็คือความรักผู้อื่น ศีลธรรมทั้งหมดสรุปได้ว่า มันมีรากฐานอยู่ที่สิ่งเดียวคือความรักผู้อื่น ศีลธรรมเกิดขึ้นในโลกเนื่องมาจากความเบียดเบียนซึ่งกันและกันเพราะไม่รักผู้อื่น พอรักผู้อื่นความเบียดเบียนก็ไม่มี ดังนั้นศีลธรรมในรูปแบบต่าง ๆ กันนั้น มันไปสรุปรวมอยู่ที่รักผู้อื่น เรามีศีลธรรมตรงกันหมดทุกศาสนาคือความรักผู้อื่น เราก็มองข้ามเสีย ไม่เอามาใช้ให้เป็นประโยชน์ ไม่เอามากระทำให้เข้มข้น สำหรับจะแก้ไขปัญหาของสังคม.

ข้อที่สี่ ก็อยากจะพูดว่า เรามองข้ามว่าได้ความรักผู้อื่นมันกำจัดกิเลสทุก

รูปแบบ คือความรักผู้อื่นจะกำจัดความโลภ
กำจัดโกรธ กำจัดความหลง กำจัดความริษยา
กำจัดความหวาดระแวง ไม่สร้างศัตรู เหมือน
กับอยู่ในกำแพงแก้ว.

นี่มองในฝ่ายดี ถ้าเรารักผู้อื่น เราไม่รู้
จะโลกได้อย่างไร เพราะว่าความโลภจะต้อง
พาดพิงไปถึงประโยชน์ของผู้อื่นเสมอ คือไป
เอาส่วนเกินของใครมาก็แล้วมันเป็นความ
โลภ จะโลกโดยไม่มีใครเสียประโยชน์นี้มัน
ไม่มีทางที่จะเป็นไปได้ เพราะความโลภมัน
อยาก มันอยากได้เกิน ด้วยอวิชา ด้วยความ
โง่ มันก็เกินไป เกินเข้าไปในขอบเขตของผู้อื่น
เราเห็นแก่ตัวไม่รักผู้อื่น รักแต่ตัวมันก็โลภ ถ้า
รักผู้อื่นมันก็โลภไม่ลง.

ที่นี้ความโกรธหรือโทสะนั้น ถ้ามันรัก
 ผู้อื่นแล้วมันจะไปโกรธได้อย่างไร ถ้ารักผู้อื่น
 อยู่มันก็โกรธไม่ได้ หรือถ้าเราไม่โลภมันก็ไม่รู้
 สึกผิตหวัง แล้วมันก็ไม่โกรธเหมือนกัน ถ้า
 โลภไม่ได้แล้วมันก็โกรธไม่ได้ ข้อนี้ต้องระวัง
 ดี ๆ นะ ความโลภมันก็เนื่องไปถึงความโกรธ
 เมื่อไม่ได้อย่างที่มันโลภมันก็โกรธ เมื่อมันไม่
 โกรธหมายความว่ามันไม่ได้โลภ คือมันไม่
 อยากอะไร แล้วก็ไม่ได้ตามที่ยังอยาก และ
 เมื่อไม่โลภมันก็โกรธไม่ได้ เมื่อมีความถูกต้อง
 อย่างนี้ มันก็เรียกว่าไม่เป็นความหลง ดังนั้น
 ความรักผู้อื่นจึงกำจัดความหลงโดยอัตโนมัติ
 คือมันมีความถูกต้อง เมื่อมีความถูกต้องก็ไม่
 เรียกว่าความหลง รักผู้อื่น ไม่เห็นแก่ตัว นั้น

เป็นความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง มันจึงไม่หลง ถ้ารักผู้อื่นแล้วมันริษยาไม่ได้ ริษยาคือสิ่งที่ทำให้วินาศ เป็นความขัดแย้งอย่างยิ่ง พอริษยาแล้วก็มีแต่มุ่งร้าย แล้วก่อความขัดแย้ง แล้วมันก็เหมือนกับว่าเอาไฟเผาซึ่งกันและกัน ดังนั้นเราก็รักผู้อื่นเหมือนกับน้ำดับไฟคือ ความริษยาหรือความขัดแย้ง.

ทีนี้เมื่อรักผู้อื่นแล้วมันจะไม่ระแวงภัย คนที่รักผู้อื่นโดยแท้จริงจะไม่รู้สึกหวาดหวั่น ระแวงภัย นอนสะดุ้ง บางคนอาจจะไม่เชื่อ เพราะว่าภัยมันมาอยู่เสมอตลอดเวลา เราไม่อาจจะหยุดนึกคิดเรื่องนี้ได้ แต่ทางธรรมะ เขาสอนให้ฝากไว้กับความเมตตา กรุณา หรือความรักผู้อื่น ให้จิตมันหยุดระแวงภัยของมัน

เอง ก็สบายไม่สะดุ้ง ความรักผู้อื่นนี้มันไม่ก่อศัตรู ศัตรูก็หาทำยาก ไม่ก่อศัตรู ก็อยู่อย่างไม่มีศัตรู เมื่อความรักผู้อื่นเหมือนเป็นกับว่า กำแพงแก้วอย่างดีเลิศ มาคุ้มครองป้องกันบุคคลนั้นอยู่ อาณิสงส์ของเมตตาเป็นอย่างนี้ เขาเรียกว่าเป็นกำแพงแก้วคุ้มครองสัตว์.

มองกลับอีกทีหนึ่ง **ความรักผู้อื่นได้** นี้คือความหลุดจากคุก หลุดจากตารางแห่ง ความเห็นแก่ตัว ความเห็นแก่ตัวทำให้โลก โกรธ หลง ให้อิจฉาริษยา ใ้ระแวงภัย ให้อะไรต่าง ๆ นานา พอรักผู้อื่นมันก็หลุดออกมาได้จากคุกตารางนั้น คุกตารางคือความเห็นแก่ตัว เราก็มองข้ามไปเสียว่าความเห็นแก่ตัวนี้ไม่ได้เป็นคุกเป็นตารางอะไร ที่จริง

ความเห็นแก่ตัวคือคุณตารางที่ผูกมัดเราไว้
ให้จมอยู่ในกองทุกข์ออกไปไม่ได้ คุณแห่ง
ความเห็นแก่ตัวหุ้มห่อกักขังเราอยู่ เราก็มอง
ข้ามไปเสีย เราจะมองเห็นความรักผู้อื่นคือ
การออกมาได้จากคุณแห่งการเห็นแก่ตัว นี่
คือสิ่งที่เรามองข้าม เรียกว่าความรักผู้อื่นเป็น
อย่างนั้น.

ทีนี้จะพูดซ้ำกับที่พูดมาแล้วอีกทีหนึ่ง
ว่า ความรักผู้อื่นนั้นแหละคือศาสนาแห่ง
พระศรีอารยเมตไตรย ที่อยู่แค่ปลายจมูก
เรามองข้ามว่าศาสนาพระศรีอารยเมตไตรย
อยู่แค่ปลายจมูก ข้อนี้พูดกันอย่างละเอียด
แล้วในการบรรยายครั้งที่ ๒ แห่งภาคนี้ และ
นี่ก็เอามาพูดอีกทีในฐานะเป็นสิ่งที่เราไม่มอง

ข้าม พอรักผู้อื่นเมื่อไร ศาสนาพระศรีอารีย
 ก็มีมาเมื่อนั้น ไม่ต้องอธิบาย เพราะอธิบาย
 แล้ว เอามาย้ำอีกที่ว่ามองข้ามจนไม่ได้รับ
 ประโยชน์จากสิ่งที่ควรจะได้รับ ก็อยู่แค่ปลาย
 จมูกนี่เอง พูดอย่างภาษาธรรมดา ๆ ให้มัน
 ง่ายให้มันต่ำที่สุดก็ว่า ถ้าเรารักผู้อื่นกันแล้ว
**ในโลกนี้ไม่ต้องมีกฎหมาย ไม่ต้องมีศาล ไม่
 ต้องมีเรือนจำ** อย่างนี้เป็นต้น กฎหมายก็
 ดี ศาลก็ดี เรือนจำก็ดี น่าทุเรศเวทนามีขึ้น
 มายุ่งยากลำบาก เพราะเหตุอันเดียว คือคน
 มันไม่รักกัน มันไม่รักผู้อื่น มันจึงทำให้เกิด
 เป็นเรื่องเป็นราว ที่เราเรียกกันว่าคดีขึ้นมา
 ก็ต้องมีกฎหมาย มีศาล มีผู้พิพากษา มีเรือน
 จำ มีเจ้าหน้าที่ ยุ่งไปหมด พอมีความรักผู้อื่น

แล้วสิ่งเหล่านี้ไม่ต้องมี จะมีไปทำไม มันไม่มี
คดี นี้เรียกว่าขั้นต่ำสุด ภาษาง่าย ๆ ธรรมดา
ว่า ให้มองเห็นว่า จะไม่ต้องมีกฎหมาย ไม่มี
ศาล ไม่มีเรือนจำ ไม่มีอะไรอีกหลาย ๆ อย่าง
ที่คล้าย ๆ กันนั้น ถ้าว่าคนเรามันรักผู้อื่น นี้
เป็นเรื่องสังคมทั้งนั้น เรียกว่าเป็นปัญหาทาง
สังคมทั้งนั้น ถ้าได้ประโยชน์ก็ได้ประโยชน์แก่
สังคม.

ทีนี้เรามาพูดกันถึงปัญหาหรือ
ประโยชน์ส่วนบุคคลกันบ้าง คืออยากจะพูดขึ้น
ว่า ความรักผู้อื่นนั้น มันเป็นศีล เป็นสมาธิ
เป็นปัญญา เป็นมรรคผลนิพพานอยู่ในตัว
มันเองแล้ว และอัตโนมัติด้วย เมื่อเรารักผู้
อื่น เราก็ต้องสำรวมระวัง มันก็เป็นศีลเต็มที

ที่นี้เมื่อตั้งจิตรักผู้อื่น มันก็เป็นสมาธิเต็มที มี
 สมาธิที่เขาเรียกว่าเมตตาทภาวนาหรืออัป-
 ปมัญญาภาวนา เป็นสมาธิเต็มที มีความรัก
 ผู้อื่นเป็นอารมณ์ เจริญสมาธิ สมาธินั้นเรียก
 ว่าเมตตาสมาธิเจโต เมตตาคเจโตสมาธิ เมตตาท
 อัปมัญญาสมาธิ มีหลาย ๆ ชื่อแล้วแต่ความ
 เข้มข้นมากน้อยเท่าไร เมื่อความรักผู้อื่นปัก
 ดิ่งลงไปจิตก็เป็นสมาธิ ดังนั้นความรักผู้อื่น
 เป็นปัญญาอยู่ในตัว เพราะมันเป็นความถูกต้อง
 ของความรู้สึกรู้คิดนึก ของสังจธรรม เป็น
 ผลเลิศที่ได้ค้นคว้ามาได้ จึงจัดเป็นปัญญา
 และมันก็เป็นปัญญาที่ตัดกิเลสได้อย่างที่
 มาแล้ว ไปดูให้ดีก็จะพบว่าความรักผู้อื่นนั้น
 มันมีปัญญาแฝงอยู่ในนั้นโดยอัตโนมัติ.

ทีนี้เมื่อมีความรักผู้อื่นแล้ว ก็ทำลาย
 ความเห็นแก่ตัว ความเห็นแก่ตัวถูกทำลาย
 นั่นแหละคือ มรรค ความเห็นแก่ตัวหมดไป
 นั่นแหละคือผล ถ้าเมื่อใดความเห็นแก่ตัว
 หมดไปแล้วโดยสิ้นเชิงมันก็เป็นนิพพาน ไม่มี
 ความร้อนแห่งกิเลส และความทุกข์ใด ๆ โดย
 ส่วนบุคคลล้วน ๆ เรากล่าวได้ว่าความรักผู้
 อื่นเป็น ศีล สมาธิ ปัญญา มรรคผล นิพพาน
 นี้เรามองข้าม ๆ.

เดี๋ยวนี้อาตมาบอกให้มอง ถ้ามอง
 แล้วไม่เห็นด้วยที่สุดแท้ จะด่าอาตมาก็ได้ว่า
 พูดไม่จริงหรือพูดเอาเองก็ได้เหมือนกัน แต่
 ยืนยันอยู่เรื่อยไปว่าความรักผู้อื่นนี้เป็น ศีล
 สมาธิปัญญา มรรคผลนิพพานอยู่ในตัวมันเอง

โดยอัตโนมัติ ขอให้หยิบขึ้นมามอง ให้ดูดี ๆ
อย่าได้มองข้าม.

ได้พูดถึงการมองข้ามความรักผู้อื่น
มามากพอแล้ว ก็จะพูดกันถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องกัน
อยู่ คือปัญหาที่ว่าทำอย่างไรจึงจะมีความ
รักผู้อื่น ก็บอกแล้วว่ามันยากแสนยาก การ
ที่จะไปรักผู้อื่นนั้นมันยากแสนยาก เพราะว่า
ตั้งแต่เกิดมาตั้งแต่อ่อนแต่อกนี้ มันอบรม
ไว้แต่ความรักตัวเองอย่างเดียว ความเห็นแก่
ตัวเองอย่างเดียว หนาแน่น อัดไว้ ๆ ตั้งแต่เกิดมา
จนบัดนี้ ความรักผู้อื่นมันไม่มีช่องไม่มีโอกาส
เพราะมันอัดแน่นอยู่ด้วยความรักตัวเอง ทีนี้ทำ
อย่างไรจึงจะมีความรักผู้อื่นเล่า มันก็ต้องเป็น
เรื่องการอบรมเท่านั้นแหละ คือขอให้ทุกคน

มองเห็นชัดเจนจนรู้สึกรู้ว่า การอบรมตนให้รักผู้อื่นนี้เป็นธรรมะ ที่เป็นหน้าที่ของคนทุกคนจะต้องปฏิบัติ ขอให้นึกถึงในธรรมะ ๔ ความหมายอยู่เสมอ ธรรมะคือตัวธรรมชาติ ธรรมะคือตัวกฎของธรรมชาติ ธรรมะคือหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ ธรรมะคือผลอันเกิดมาจากการปฏิบัติหน้าที่.

ธรรมชาติมีอยู่ในลักษณะที่ว่า มีกฎตายตัวว่าถ้าเรารักเราข้างเดียว ก็ต้องได้เห็นแก่ตัวและเบียดเบียนกัน ต่างคนต่างเห็นแก่ตัวแล้วก็จะเบียดเบียนกัน ถ้าเรารักผู้อื่นเราก็ไม่ต้องเบียดเบียนกัน นี่เป็นกฎของธรรมชาติ เราก็มียุหน้าที่ที่จะปฏิบัติตามกฎของธรรมชาติ คือพยายามเพาะปลูกความรักผู้อื่น อบรม

ความรักผู้อื่น ขอให้นึกถึงวิธีการที่จะอบรม
 ให้เกิดความรักผู้อื่น ใครมีปัญญาอย่างไร
 ทำให้เกิดได้อย่างไร ได้ทั้งนั้นแหละ ยอมรับ
 ว่าได้ทั้งนั้นแหละ ขอแต่ให้ความรักผู้อื่น
 มันเกิดขึ้นมาเถอะ ใช้ได้ทั้งนั้น จะเป็นวิธี
 ในศาสนา นอกศาสนา อะไรก็สุดแท้ แต่ถ้า
 ทำให้รักผู้อื่นได้แล้วแหละก็ใช้ได้ทั้งนั้น แล้ว
 ก็เป็นเรื่องที่ต้องอบรม ในศาสนาทั้งหลายก็
 กล่าวไว้ในฐานะเป็นเรื่องที่ต้องอบรม ต้อง
 เพาะปลูก เพราะว่ามันฝืนความรู้สึกของคน
 ธรรมดาสามัญที่อบรมมาแต่ความเห็นแก่ตัว
 เท่านั้น ฉะนั้นเราก็เลยตั้งวิธีกันใหม่ที่จะแก้ไข
 ความเห็นแก่ตัว รักแต่ตัวเอง ไม่รักผู้อื่น.

การอบรมให้รักผู้อื่นนี้ เราจะแยก

เป็น ๒ ขั้นตอนคือ สำหรับลูกเด็ก ๆ ทารก
เด็กนี้ตอนหนึ่ง แล้วก็สำหรับผู้ใหญ่ทั่ว ๆ ไป
ตอนหนึ่ง.

**ตอนที่ยังเป็นเด็กทารกอยู่นี้แหละ
สำคัญมาก** เพราะว่าเขายังไม่ได้ยึดถืออะไร
ไว้เป็นหลัก ถ้าเราให้ยึดถืออะไรไว้ที่เป็นหลัก
ที่ถูกต้องมันก็เป็นไปได้ง่าย เขาจึงมีระเบียบ
วิธีอบรมลูกเด็ก ๆ ให้รักผู้อื่น เช่นว่าให้เด็ก
ที่พอจะรู้ความ รู้สึกคิดนึก รู้ความได้ ให้เขา
รู้สึกเชื่อยึดถือว่า มีสิ่งสูงสุดคือพระเจ้าสร้าง
เรามา แล้วเราต้องรักพระเจ้าผู้สร้างเรามา
เพราะว่าพระเจ้ารักเราจึงสร้างเรามา ที่นี้
พระเจ้าต้องการให้เรารักผู้อื่น ฉะนั้นถ้าเรารัก
พระเจ้าเราต้องรักผู้อื่นตามที่พระเจ้าต้องการ

ดังนั้นเราต้องรักผู้อื่นเหมือนที่พระเจ้ารักเรา ถ้าเด็ก ๆ เขามีหลักอย่างนี้ มันก็เป็นบุญ เป็นกุศล เป็นประโยชน์ เป็นอานิสงส์อย่างยิ่ง คือเด็ก ๆ เขาก็จะรักผู้อื่นได้โดยไม่ยาก.

เดี๋ยวนี้เราไม่ได้อบรมกันอย่างนี้ แต่กลับอบรมไปในทางตรงกันข้าม ให้เด็ก ๆ รักแต่ตัวเอง เห็นแต่แก่ตัวเอง โดยเด็กไม่ได้เจตนา พ่อแม่ก็ไม่ได้มีเจตนา แต่ว่าทำไปในลักษณะที่เด็ก ๆ มันจะรักแต่ตัวเอง เห็นแต่แก่ตัวเอง ไม่รักผู้อื่น เพราะว่าพ่อแม่เหล่านั้นไม่เป็นสัมมาทิฐิที่เพียงพอ ไม่มีธรรมะ ไม่มีศาสนาที่เพียงพอ จึงไม่ได้สนใจที่จะอบรมนิสัยลูก เด็ก ๆ รักผู้อื่น อย่างดีก็ปล่อยไปตามเรื่อง ที่เป็นมากเกินไปก็สอนให้เห็นแก่

ตัว ให้หาประโยชน์ ให้หากำไร ให้หาส่วนได้
มากเข้าไว้โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าผู้อื่นจะเป็น
อย่างไร ฉะนั้นในโลกนี้ของเราจึงมีแต่คนเห็น
แก่ตัว ปัญหามันเกิดขึ้น เรื่องอบรมเด็ก ๆ
นี้สำคัญมาก.

ถ้าเรารักเด็ก ๆ ที่เป็นลูกเป็นหลาน
ของเราจริง ๆ เราจงให้สิ่งนี้เป็นมรดกแก่
เขาเถิด คือให้ธรรมะที่เป็นมรดกแก่เขาเถิด
นั่นแหละจะได้ชื่อว่าให้สิ่งประเสริฐที่สุดแก่
เขา และมีประโยชน์แก่เขาอย่างยิ่ง จะเป็น
สวัสดิมงคล เป็นอานิสงส์อันประเสริฐแก่เขา
คือเด็กจะมีนิสัยที่มีประโยชน์ เช่นกลัวบาป
รักแต่จะทำดี คือกลัวในบุญในกุศล มันก็จะ
กลัวบาปไปตลอดชีวิต บิดามารดาสร้างนิสัย

ให้แก่เด็กโดยไม่รู้สึกรู้สีกตัว เราก็ไม่ค่อยสนใจ
มองข้ามอยู่เหมือนกัน ถ้าบิดามารดาสร้าง
นิสัยให้กลัวบาปให้รักบุญกลัวบาป เด็กก็จะ
เป็นอย่างนั้น.

ที่นี้บิดามารดาไปสร้างนิสัยอะไร
ก็ไม่รู้ ให้เด็ก ๆ กลัวจิ้งจก ตู๊กแก กิ้งกือ
ไส้เดือนอย่างนี้ มันก็ต้องกลัวจิ้งจก ตู๊กแก
ไส้เดือนไปจนโตก็ยังละไม่หมด เพราะมันฝัง
ลงไปนิสัยส่วนลึก ให้กลัวหาญในสิ่งที่ควร
กลัวมันก็ไม่มี อย่าทำเล่นกับว่าการสร้าง
นิสัยกันมาตั้งแต่เด็ก ๆ มันมีความสำคัญ
มาก ทำไมทำท่าทางกลัวจิ้งจก กิ้งกือ ตู๊กแก
จนเด็กกลัวเป็นนิสัยได้ ทำไมจึงไม่แสดงกิริยา
ท่าทางอบรมสั่งสอนให้เขากลัวกิเลส กลัว

ความชั่ว กลัวความทุกข์ กลัวความเห็นแก่ตัว
ถ้าเราสร้างนิสัยให้เด็ก ๆ กลัวกิเลสได้มันก็
หมดปัญหาเหมือนกัน นี่มันสำคัญอยู่มากใน
การอบรมลูก เด็ก ๆ ให้มีความรู้ความเข้าใจ
นิสัยอันถูกต้อง *ขอให้สนใจ เรื่องความรักผู้
อื่นนี้ก็เหมือนกัน ถ้าสำหรับลูกเด็ก ๆ แล้ว
ก็อบรมในฐานะให้เป็นจุดตั้งต้นแห่งนิสัย
สันดานไปที่เดียว จะเอาผู้อื่นเพียงแค่บิดา
มารดาให้นมกินไปก่อนก็ได้ แล้วค่อยขยาย
ไปเป็นผู้อื่นจริง ๆ ให้เด็กรักเพื่อน เกิด แก่
เจ็บ ตาย ทั้งหลายทั้งสิ้นกันจริง ๆ จะเป็น
พลเมืองที่โลก เป็นพลโลก พลเมืองในโลกที่
เหมาะสมที่อยู่ในโลกกันอย่างผาสุก นี่เรื่อง
เด็กทารก ก็จะมีอย่างนี้แหละ ว่าอบรมด้วย*

ความฉลาดของผู้เป็นบิดามารดาให้เด็กรักผู้อื่น แล้วเด็กนั้นก็พลอดภัย จะมีกำแพงแก้วคุ้มครองเด็กนั้น ไม่ให้แผ้วพานกับความทุกข์ ความร้อน แล้วก็ยังอุปนิสัยปัจจัยแห่ง มรรคผล นิพพาน คือการทำลายความเห็นแก่ตัว จนกว่าจะถึงที่สุด.

ที่นี้ก็มาถึงขั้นตอนที่ ๒ คือผู้ใหญ่แล้ว เป็นผู้ใหญ่อด้วยกันแล้ว จะอบรมกันอย่างไรที่จะให้มีความรักผู้อื่น อุตสาหกรรมพูดพร่ำกันอย่างที่เขามีขนบธรรมเนียมให้พูดพร่ำทุกเช้าทุกเย็นว่าสัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น อาตมาขอรับรองให้ท่านทั้งหลายทุกคนที่เป็นผู้ใหญ่แล้ว จงนึกถึงคำสอนประโยคนี้อยู่

ทุกวัน วันละ ๒ ครั้งทั้งเช้าทั้งเย็น ว่าสัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ร่วมกัน แม้ที่เป็นศัตรู ศัตรูคู่อาฆาตที่เราโกรธ เราเกลียดเหลือประมาณนั้นนะ ก็อย่าไปมองแต่ในแง่ที่เราจะเกลียดเหลือประมาณ ให้มองในแง่ที่ว่าแม้ศัตรูคนนี้นั้นก็เป็นมนุษย์ มันก็มีกิเลส แล้วมันก็มีความทุกข์เหมือนกับเรา เราก็มีความทุกข์เพราะกิเลส เพราะเกิด แก่ เจ็บ ตาย ไอ้ศัตรูของเรานั้นมันก็มีกิเลส มีความทุกข์เพราะกิเลสและความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ศัตรูนั้นมันก็เป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย เพื่อนทุกข์กันเหมือนกัน เราก็จะไม่ได้เกลียดศัตรู เราก็จะรักศัตรูได้ เราจะแก้ไขความเป็นศัตรูให้หมดไปได้.

ดังนั้น อย่าดูถูกคำสอนที่สอนให้รักศัตรู เพราะว่าศัตรูก็เป็นของไม่เที่ยงเปลี่ยนแปลงได้ เราก็ทำให้เขาเปลี่ยนจากการเป็นศัตรูมาเป็นมิตรก็ได้ **ถ้าเราเก่งพอ เราต้องมีความรู้ เก่งพอเรามีธรรมะ มีความพยายาม มีความอดกลั้นอดทนพอ เราก็เปลี่ยนศัตรูให้เป็นมิตรได้** ด้วยการพยายามทำความรักผู้อื่น เพราะว่าเพื่อนทุกซ์ เกิดแก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น.

การอบรมผู้ใหญ่ด้วยการอบรมตัวเอง ให้รู้สึกว่ามีใจความทุกซ์ร่วมกัน เหมือนที่เราตกทุกซ์ได้ยาก ข้าวยากหมากแพง มีโรคระบาดร้ายกาจเข้ามาพร้อม ๆ กัน เวลานั้นเป็นเวลาที่จะเกิดความรักผู้อื่นได้โดยง่าย

ตามธรรมดาอย่างนี้ก็จะถือว่าตัวใครตัวมัน แต่พอความตายมาอยู่เข้าซึ่งหน้าพร้อม ๆ กัน มันก็จะพอรักผู้อื่นได้ ฉะนั้นเวลาที่มีความทุกข์ เป็นเวลาที่จะพอรักผู้อื่นได้ ถ้าเรามองไปในแง่ว่ามันเป็นทุกข์ด้วยกัน คือความทุกข์ครอบงำเราเต็มที่ ความเจ็บ ความไข้ อะไรก็ตาม จิตใจมันจะลดลงมา มีส่วนที่จะรักผู้อื่นได้ ถ้ามันสบายมีความสุขสนุกสนาน รื่นเริง หลงระเริง มันยากที่จะรักผู้อื่นได้ ยากที่จะเกิดความรู้สึกรักผู้อื่น มีความทุกข์ร่วมกันจะทำให้เกิดความรักผู้อื่น ดังที่บรรพบุรุษอาจารย์ของเราได้ให้บทเรียนไว้ดีแล้ว ว่าสัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตายด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น ให้มองดูเหมือนกับว่า

กำลังตกทะเลจะจมน้ำตายอยู่ด้วยกันทั้งหมด ทั้งสิ้น แล้วมันก็จะเกิดความรักผู้อื่น.

ทีนี้แบบพุทธอีกอย่างหนึ่ง เราจะมา ทำทนายแข่งชันกันในเรื่องความไม่เห็นแก่ตัว ความเห็นแก่ตัวมันถูกแข่งชักหักกระดูกว่า เป็นของเลวกันมานานแล้ว ทั่วโลกแล้ว ใคร ๆ ก็เกลียดน้ำหน้าไอ้คนที่เห็นแก่ตัว ความเห็นแก่ตัวเป็นเสนียดจัญไรในโลกอยากให้หมด ไป เราจะพยายามละมันจะทำลายมัน เรา ต้องการจะทำบทเรียนแบบฝึกหัด เพื่อจะ พยายามทำลายความเห็นแก่ตัว ถ้าต้องการ บทเรียนหรือแบบฝึกหัดจริง ๆ มันไม่มีบทอื่น มันมีแต่บทว่ารักผู้อื่น มาทำบทเรียนว่า รักผู้อื่นแล้วก็จะเกิดผลคือความไม่เห็นแก่

ตัว หมายความว่าเรานี้เกลียดความเห็นแก่ตัวอย่างยิ่ง เราอยากจะทำอะไรที่กำจัดความเห็นแก่ตัวเป็นบทเรียน เราก็ต้องฝึกฝนอยู่ทุกวัน ทุกคืน ทุกเดือน ทุกปี คือรักผู้อื่น นึกถึงไอ้ที่มันเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตายกันไว้เป็นเบื้องหน้า แล้วนึกถึงข้อที่ว่าไอ้ความเห็นแก่ตัวนี้ มันเป็นอวิชชา เป็นความโง่เขลา จนทำให้ตนทนทุกข์ทรมานอย่างไม่รู้สึกรู้สีกว่าตลอดกาลปาวสานก็ได้ ต่อไปอีกก็ว่าในพระพุทธศาสนานี้ก็มีการเจริญเมตตาภาวนาก็นึกถึงข้อนี้ ข้อที่ว่าสัตว์ทั้งหลายเป็นทุกข์ เราต้องการจะช่วยเขา แล้วเอามาทำเป็นอารมณ์ของสมาธิ กำหนดอยู่ในจิตใจ อย่างนี้เรียกว่าเจริญเมตตาภาวนา แล้วก็ทำให้ไม่มีขอบเขต

คือทำให้ทั่วสากลจักรวาล จะเป็นเมตตาอัป-
 ปมัญญาภาวนา แล้วก็ทำด้วยจิตที่แรงที่สุด
 จิตที่รุนแรงที่สุด ก็จะเป็นเจโตสมาธิ เป็นอัป-
 ปมัญญาภาวนามีเมตตาถึงขนาดเป็นเจ-
 โตสมาธิ ไม่เท่าไรก็จะเกิดการเปลี่ยนแปลง
 ขึ้นในจิตในสันดาน ความเห็นแก่ตัวค่อยละ
 ไป ๆ ก็น้อยลง ๆ ความรักผู้อื่นเมตตาแท้จริง
 ก็เกิดขึ้นมาก่อนหน้านี้ ก่อนหน้าพระพุทธเจ้า
 เขารู้จักการทำอย่างนี้กันเป็นส่วนใหญ่ ยัง
 ไม่รู้จักทำให้หมดตัวตน แต่เขาทำเป็นอย่าง
 มากในเรื่องเมตตาเจโตสมาธิ เป็นฤๅษีชีไพร
 กันอยู่โดยมาก ตายแล้วไปพรหมโลก ตาย
 แล้วไปพรหมโลก เจริญเมตตาภาวนา กว้าง
 ขวางเป็นอัปมัญญา แล้วก็รุนแรงขนาดที่

เรียกว่าเจโตสมาธิ ไม่เท่าไรก็เกิดนิสสัยรักผู้อื่นเปลี่ยนไปได้จากความเห็นแก่ตัว.

บทเรียนสุดท้ายก็อยากจะพูดถึง **อุดมคติของพระโพธิสัตว์** โพธิสัตว์แปลว่า สัตว์ที่กำลังปลุกหว่านโพธิ เหมือนชาวไร่ ชาวนาเขาปลุกหว่านพืชพันธุ์จะเอาผล โพธิสัตว์เขากำลังปลุกเพาะหว่านพืชแห่งโพธิ โพธิคือปัญญาสูงสุด โพธิสัตว์เขาเพาะปลุกหว่านพืชแห่งโพธิอยู่ โพธิสัตว์จะเพาะพืชแห่งโพธิ เหมือนกับว่าเอาเมตตาเป็นพืชไปหมดเลย เอาเมตตาเป็นพืช เอาเมตตาเป็นแผ่นดิน เอาเมตตาเป็นน้ำรด เอาเมตตาเป็นการพรวนดิน เป็นอะไรทุก ๆ อย่างเลย อุดมคติโพธิสัตว์แรงกล้าถึงขนาดที่เรียก

ว่า ตัวเองจะต้องเสียชีวิตก็ได้ ขอแต่ให้ผู้อื่นปลอดภัย ให้ผู้อื่นพ้นภัย ปลอดภัยแม้ตัวเองจะต้องเสียชีวิตก็ยอม อย่างพระเยซูก็อธิบายแบบเดียวกันแหละ ยอมเสียชีวิตเพื่อให้สัตว์ให้คนในโลกหายโง่ ให้รู้จักพระเจ้า ให้ได้รับประโยชน์จากการมีพระเจ้า คนมันโง่ มันไม่ยอมมีพระเจ้า ต้องมาต่อสู้อุปถัมภ์จลาจลอันตราย คัดค้านคำสอนที่มีอยู่ก่อน ให้มารับคำสอนที่ถูกต้อง รู้อยู่ว่าเขาจะฆ่าเราให้ตาย ก็ยังยอมตายเพื่อให้คนหายโง่.

นี่เรียกว่าผู้ไถ่ถอนสัตว์ให้พ้นจากความโง่ จนในที่สุดมันมารวมอยู่ที่คำว่า เมตตา ถ้าไม่มีเมตตาก็ไม่ทนเป็นโพธิสัตว์อยู่ได้ มันไม่ก่อตัวเป็นโพธิสัตว์ขึ้นมาได้ แล้ว

มันไม่ทนเป็นโพธิสัตว์อยู่ได้ ถ้าไม่ประกอบไปด้วยเมตตา เอาเมตตาเป็นเบื้องหน้าก็จะเรียกว่าโพธิสัตว์ แต่ว่าไม่ใช่พระโพธิสัตว์จะมีแต่เมตตาอย่างเดียว ธรรมะอื่น ๆ ที่จำเป็นจะต้องมีก็มี ฉะนั้นจึงมีบารมีอื่น ๆ **มีทาน มีศีล มีเนกขัมมะ มีปัญญา มีสัจจะ มีขันติ มีอิทธิฐาน มีเมตตา มีอุเบกขา** มากมายหลายอย่าง ก็มักจะนับเป็น ๑๐ อย่าง แต่อาตมาว่า ๔ อย่างก็พอ **สุทธิ ปัญญา เมตตา ขันติ** เหมือนที่เราจารึกไว้ที่รูปอวโลกิเตศวร สุทธิมีความบริสุทธิ์ สะอาด ซื่อตรง ปัญญามีความรู้ที่เป็นพืชแห่งโพธิ แล้วก็เพาะปลูกให้เป็นปัญญาขึ้นมา.

และเมตตาคือความรักผู้อื่น ทำให้

พระโพธิสัตว์ยอมเสียชีวิตเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น และก็ลากท้ายด้วยขันตีเพราะมันต้องทำระยะยาว มันไม่สำเร็จเดี๋ยวนี้.

ดังนั้นมันจึงต้องมีขันตี คือความอดกลั้น อดทน แม้จะลำบากเท่าไรก็ทนได้ แม้จะต้องรอคอยนานเท่าไรก็ทนได้ จึงครบบริบูรณ์สำหรับทำความเป็นโพธิสัตว์ มีเมตตาเป็นเบื้องหน้า นอกนั้นก็เป็นเรื่องประกอบ ดังนั้นพระโพธิสัตว์จึงสมบูรณ์ด้วยความรักผู้อื่น บทฝึกสำหรับมีความรักผู้อื่นมันมีอยู่อย่างนี้ เรื่องยากต้องยอมรับว่า มันยาก มันยากจริง ๆ แหละ เหมือนที่พระเยซูพูดว่า ให้จงคนเห็นแก่ตัวมาหาพระเจ้า มันก็เหมือนกับจงอุฐลอุดรุเข้ม หมายถึงที่คน

ร่ำรวย หลงใหล เห็นแก่ตัว เราจะจงใจมาหา
 พระเจ้ามันเหมือนกับจงอุจฺฐลอุดรฺฐ์เข็ม มันยาก
 ขนาดนั้น อาตมาชอบเปรียบอย่างวันก่อน
 ว่า จะบังคับเสือให้กินหญ้ามันยาก หรือว่า
 จะบังคับนกที่กินปลาให้กินกล้วยนี้ มันทำไม่
 ได้ ใครไม่เชื่อก็ไปลองดู ให้เสือกินหญ้า ให้นก
 กินปลากินกล้วย มันยอมตาย มันยอมไม่กิน
 แล้วมันยอมตาย มันยาก.

เดี๋ยวนี้อันที่เราจะกำจัดกิเลส จะกำจัด
 ความเห็นแก่ตัว ให้มารักผู้อื่นมันพอกัน
 สำหรับความยาก แต่ก็ไม่ต้องท้อถอย เพราะ
 ว่าสิ่งที่มีประโยชน์สูงสุดมันก็ต้องยากลำบาก
 เป็นธรรมดา เหมือนจะเป็นพระพุทฺธเจ้าสั๊กที่
 ก็บำเพ็ญบารมี ๔ อสงไขยแสนกัปปี้ ล้วนแต่

ความยาก เพราะเหตุที่ความรักผู้อื่นมันช่วยโลกได้เหมือนที่ได้พูดมาแล้ว จะแก้ปัญหาทุกสิ่งทุกอย่างทุกประการในโลกได้ โดยเฉพาะปัญหาเฉพาะหน้าปัจจุบันนี้ว่า ถ้าความรักผู้อื่นเกิดขึ้นคอมมิวนิสต์ก็ตายหมดอย่างนี้เป็นต้น ถ้าเราสามารถทำให้มีความรักผู้อื่นได้ ธรรมะก็มีขึ้นมา ลัทธิที่มีมูลมาจากความไม่รักกันหรือกำลังต่อสู้ด้วยความไม่รักกันมันก็ตายหมด.

เป็นอันว่า ขอให้มองเห็นว่า สิ่งที่เรา กำลังมองข้ามกันอยู่อย่างโง่เขลาที่สุดนั้นนะ ขอย่าได้มองข้ามต่อไปอีกเลย และสิ่งนั้นก็มีความรักผู้อื่นรวมอยู่ด้วยสิ่งหนึ่ง ขอให้สนใจ ให้ความรักผู้อื่นกลับมา แล้วในโลกนี้

ก็ไม่มีความเดือดร้อนเป็นทุกข์อะไร จะมีศีล
 บริบูรณ์ จะมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่บริบูรณ์
 ไม่มีใครช้ำกัน ไม่มีใครขโมยกัน ไม่มีใครล่วง
 ละเมิดของรักกัน ไม่มีใครโกหกกัน ไม่มีใคร
 ทำให้ผู้อื่นลำบากโดยไม่เจตนา แล้วคนก็จะ
 ช่วยเหลือกันระมัดระวังเต็มที่ไมให้ผู้อื่นเดือด
 ร้อนรำคาญ ความรักผู้อื่นเป็นหัวใจของพระ
 ศาสนาทุก ๆ ศาสนา ศาสนาจึงมิใช่ยาเสพติด
 ศาสนาจึงเป็นยาพิษสำหรับจะทำลาย
 คอมมิวนิสต์ให้หมดไป.

เอาละพอกันที สำหรับเรื่องความ
 รักผู้อื่น ซึ่งเราเคยมองข้ามกันมาเสียนั้น
 ต่อไปนี้จะไม่มองข้ามอีกแล้ว จะทำให้เป็น
 เครื่องคุ้มครองโลกทั้งโลก จนโลกนี้หมด

ปัญหา ทางอื่นไม่มีที่จะช่วยให้โลกมีสันติภาพ นอกจากธรรมะที่เป็นหัวใจของทุก ๆ ศาสนา คือความรักผู้อื่น เดียวนี้ การเศรษฐกิจล้มเหลว การเมืองสกปรก รบราฆ่าฟันกันเต็มในโลกก็เพราะว่าไม่มีใครรักผู้อื่น.

อาตมาเห็นว่าการบรรยายนี้สมควรแก่เวลาแล้ว ขอยุติการบรรยายไว้แต่เพียงนี้ เป็นโอกาสให้พระคุณเจ้าทั้งหลายสวดบทพระธรรม เป็นคุณสาธยาย แสดงธรรมะสำหรับเป็นเครื่องมือเป็นกำลังแก่การประพฤติธรรม เพื่อความรักผู้อื่นสืบต่อไป.

รายชื่อผู้สนับสนุนพิมพ์ธรรมะเล่มน้อย เล่มนี้

๕,๐๐๐ เล่ม

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

๒,๐๐๐ เล่ม

ชมกฤษ-นพดล ดวงอัมพร, บจ.พอเพียง เทคโนโลยี โดย นฤมล ช่วยเกิด

๕๐๑ - ๑,๐๐๐ เล่ม

บริษัท นำแสง เอ็นจิเนียริง จำกัด

๓๐๑ - ๕๐๐ เล่ม

อัคพัทธ์, ศรวณีย์, นฤมล, วันดี, โทมุท

๑๐๑ - ๓๐๐ เล่ม

เครือข่ายชีวิตศึกษา, นางลักษณะ เกษมไพบุลย์สุข, ธนิต มาศรีนวล, นพมาศ ลัดพลี, ปราโมทย์ ศักดิ์กำจร, ปรีชา-สุกัญญา คงธนาวัฒน์, วิทยา สิทธิวิเศษ, รัตนา พงษ์พานิช, สรววิช ลดาวัลย์, อนิณฐิตา อุ่นทรัพย์

๑ - ๑๐๐ เล่ม

ครอบครัวพงศ์เศรษฐไพศาลและครอบครัววิศาลโลกะ, ครอบครัวอัศวปรีชา-วงศ์และครอบครัวธนะเสวี, กชกร-ณัฐสุดา-ธนวัฒน์ พิสุทธิกุล, จรวัย เตชะ-เลิศ, จรียา พงษ์ประภาพันธ์, จันทา สมตน, ขวิลวิทย์ สาคร, ณัฐวดี-วิลเลียม เซลเมล, ทิพรรัตน์ ทองม่วง, นภาพร ศิริอังกฤษ, นฤมล มีลาภ, นิตต์-วินดา-นันทพล บุญภักษ์, ประสาน อิงคนันท์, พรพันธ์ สีวแก้ว, พรธนิภา-วิศรานา เจียมจินตนากรมย์, พิมพ์ภัสสร อุทัยแสงสุข, ยุวดี เพ็ชรผดุง, รัชฎา ศิระ-อาภรณ์, วิภาพร โยธินอุปไมย, ศศิการต์ หิรัญธัญญรักษ์, ศุภศิริ ชนินทรวงศ์, ศักดิ์ชัย กิตติพงศ์ไพศาล, ศิวัชช นิพพิทา, เสาวลักษณ์ สิทธิประยูร, สุภาณี ศรีไพบุลย์, สวรรธน เจริญธรรม, สุกัญญา นิยมตรุษะ, สุดา ผ่องปิยะกุล, สุदारัตน์ เจริญศรีสมบูรณ์, อชิรญาณ ธนพงศ์กรสกุล, อัจฉรา-ศิริพร ผดุงสัต-ยาวงษ์, อารัญพร ปู่เกตุแก้ว, ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม

ธรรมะใกล้มือ

โครงการ “ธรรมะ 4U” กับ AIS

- รับฟังธรรมะกด *272 โทรออก
- สมัครรับบริการข้อความธรรมะ *298*272#โทรออก

โครงการชุมชนธรรมะออนไลน์

- ธรรมะ “Twitter”
<http://twitter.com/buddhadasa>
- ธรรมะดีดี (D³)
รับ “ข้อธรรม” และ “เสียงธรรมะ”
- ธรรมะ Facebook
Facebook buddhadasa Archives
www.dhamma4u.com
www.bia.or.th

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดหอจดหมายเหตุฯ
วันศุกร์ที่ ๒๕ มีนาคม พ.ศ.๒๕๕๔ เวลา ๑๕.๐๐ น.

BUDDHADĀSA INDAPASSO ARCHIVES

หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปญฺโญ

www.bia.or.th

โอวาทปาฏิโมกข์

สพฺพปาปสฺส อกรรมํ กุสลสฺสุปสมฺปทา
สจิตฺตปริโยทปนํ เอตํ พุทฺธานสาสนํ

การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม
การชำระจิตของตนให้ขาวรอบ ธรรม ๓ อย่างนี้
เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย.

